

Motion till riksdagen

1988/89:L18

av Göthe Knutson (m)

med anledning av prop. 1988/89:85 om upphovsrätt
och datorer

Det finns datorprogram som är genuina konstnärliga verk, och som omfattas av en upphovsmannarätt som naturligt faller under lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Med någon liten tänjning kan också exempelvis ett schackdatorprogram och alla olika persondatorspelprogram utan nackdelar för någon anses vara verk i denna lags mening. Det är helt rimligt att datorprogram av dessa slag nu inordnas i denna lag på det sätt regeringen föreslår.

Den allra största delen av samhällets datorprogram är av annan karaktär. På samma sätt som en maskin bearbetar och förädlar varor, kan en dator förädla data. Datorprogram av detta slag har mer med varuproduktion att göra än med konstnärliga verk.

Om regeringens förslag godtas utan ändringar, kommer vi att få en rad besvärande, för svensk dataverksamhet sannolikt skadliga, rättsprocesser kring det faktum att merparten datorprogram helt enkelt inte bär spår av litterärt och konstnärligt verk. Och detta är dock den grundläggande förutsättningen i den lag regeringen nu vill knyta an till.

I så fall borde, med större fog, hela patentlagstiftningen inordnas i vår svenska lag (1960:729) om upphovsrätt. Ett patent ligger närmare begreppet "konstnärligt verk" i upphovsrättslig mening än vad en industris eller ett datorprogramvaruföretags datorprogram gör. Om någon viss person, dessutom i efterhand, måste utpekas som "upphovsman" till datorprogrammen till Ericssons AXE-system blir valet mer eller mindre en chimär.

Med propositionens synsätt på vad upphovsrätt är i datoriserad industriell verksamhet, skulle i en framtid en montör eller en reparatör – merparten anställda kommer i framtiden att programmera i enklare eller mer invecklad form – kunna åberopa upphovsrätt till de vardagsförbättringar han gör. Varje gång ett företag eller en myndighet vill sälja äganderätt eller nyttjanderätt till ett datorprogram, måste det först tillfråga datorprogrammeraren vare sig denne fortfarande är anställd eller inte.

Om företag och myndighet inte gör så, kan de inte delta i svensk programvaruhandel och konsultverksamhet. Om propositionens förslag genomförs utan ändringar, kommer otvivelaktigt den situationen att skapas, att upphovsrätten till datorprogram avtalas bort på mer eller mindre varenda arbetsplats där programmering förekommer. Men vad det är för mening med att införa en så olämplig lagreglering, att den enda praktiska konsekvensen blir att man överallt i samhället värjer sig mot lagen genom att konsekvent sätta den ur spel?

Andra länder har visserligen också gjort så att man redigerar in upphovsrätten för datorprogram i samma lag som andra upphovsrättsregler, men den svenska regeringens synsätt är ändå annorlunda. Utomlands gör man klart att en anställd programmerare inte skall jämföras med exempelvis en frilansfotograf.

Den första paragrafen i lagen om upphovsrätt bör därför begränsa lagens verkan beträffande datorprogram till att gälla sådana, där deras icke datoriserade förebilder också omfattas av lagen. Tills dess att vi kan överblicka konsekvenserna, bör lagen inte ges mer omfattande giltighet än vad som anges i rubriken: litterära och konstnärliga verk. Programvaruindustrin är en karaktäristisk del av det moderna industrisamhället. Den behöver sin egen lagstiftning, som säkerligen så småningom kommer att bli lika omfattande som exempelvis patentens.

Våra företag, Volvo, Ericsson osv. men i än högre grad alla små svenska programvaruföretag av "hjärnverkstyp", behöver verkligen lagstiftarens hjälp med skydd mot programvarupirater. Det genomförs bäst och enklast genom att vi använder någon av de utländska förebilderna som förlaga. Den nu lagda propositionen bör betraktas som ett provisorium.

Upphovsrätten till myndighets datorprogram

Genuina konstnärer har en upphovsrätt centrerad kring den enskilda personen. 9 § upphovsrättslagen undantar texter i myndigheter. Datorprogram för myndighetsutövning är sådana texter som paragrafen avser, men som inte nämns där. Dessa myndighetsutövningsdatorprogram får inte privatiseras med en personcentrerad upphovsmannarätt. Det skulle strida mot regeringsformen 11 kap. 6 §. Upphovsrättslagen 9 § bör därför klargöra detta, varför den här föreslås kompletterad.

Detta är inget teoretiskt problem: länsstyrelsen i Stockholms län har som allmän handling vägrat lämna ut det datorprogram som för handelsregistret med hänvisning till att ett privat företag innehar äganderätten till programmet, och kör hela systemet på egen dator på entreprenad. Detta strider betänkligt mot nämnda förbud i RF. Handelsregistret, som innebär myndighetsutövning, har blivit delprivatiserat utan lagstöd.

Bolagiseringarna av de tidigare myndigheterna DAFA och Stockholms datamaskincentral för högre undervisning och forskning (OZ) kan också nämnas. De nya bolagen kör datasystem som SPAR och KOM, utvecklade i myndighetsregi. Staten behåller fortfarande rätten till dessa, bör påpekas. Staten kan fortfarande sälja äganderätten till andra företag än dessa, rimligen dock först efter riksdagsbeslut. De två bolagen har i dag äganderätt till systemen, men ingen exklusiv äganderätt eftersom något avtal som för all framtid överlåter exklusiv äganderätt inte förelagts riksdagen. Och staten kan alls inte överlåta någon upphovsrätt till något bolag, eftersom begreppet upphovsrätt inte skall användas om statliga texter enligt upphovsrättslagen 9 §.

Arbetsgivare och arbetstagare

Enligt regeringens förslag regleras inte rätten till datorprogram i anställningsförhållanden i lag, utan förutsätts avtal mellan arbetsgivare och

arbetstagare. Många remissinstanser har framfört, att denna rätt borde klarläggas i lagtexten och lämpligen i princip vara arbetsgivarens "om inte annat avtalats".

Det bör först påpekas att, även om ingen lagreglering nu föreslås, propositionen lika fullt innebär ett ingrepp i rättstillämpningen. I dag är praxis att arbetstagaren inte har sådan upphovsrätt. UHÄ talar i sitt remissvar om att det finns "en tumregel" att arbetsgivaren får utnyttja arbetstagarens verk tillkomna i tjänsten, och det är en god formulering.

EG-harmoniseringen

Regeringens förslag till ny presumptionsregel skulle ge helt oacceptabla nackdelar för Sverige, när det nu står helt klart att alla andra länder väljer en mer konstruktiv lagstiftningsväg.

Det verkar nästan som en politiskt avsiktlig handling, att Sveriges regering nu demonstrativt går emot internationell utveckling av lagstiftningen när det gäller upphovsrätt till industriella datorprogram. (Om de genuint konstnärliga datorprogrammen råder inga delade meningar, som redan påpekats.) Mitt i det febrila arbetet, inte minst i kanslihuset självt, att harmonisera svensk och EG-lagstiftning, kommer så detta förslag om ett avsteg från fastlagda riktlinjer för svensk handelspolitik. Och det är inget obetydligt avsteg.

Programvaruindustrin är, som sagt, en karaktäristik av det moderna industrisamhället. Datorprogrammering i denna miljö är bara normal produktion och produktutveckling, låt vara att "varan" är immateriell. Men produkten beskrivs lika fullt bäst som en vara. Om ett svenskt företag eller en uppdragsmyndighet aldrig kan vara säker på att få försälja äganderätten till datorprogram, alltså deras huvudprodukter, lär i varje fall en del av företagens datorverksamhet flytta utomlands.

Detta är också en punkt som inte tål experiment för att se om verkningarna blir så svåra som här antyds. Skadorna för vårt näringsliv, och särskilt databranschen själv, lär bli bestående. Förlusten i utvecklingstempo kan inte återtå.

Uppdragsgivarna skulle dra sig för att lägga beställningar här hemma jämfört med i EG. De vill inte göra sina möjligheter att utnyttja de datorprogram de köpt och betalt för beroende av en annan arbetsgivares anställdas välvilja. Observera: för all framtid beroende. De vill heller inte genomföra den byråkratin, att rutinmässigt gå in i annars helt utomstående företag och uppdragsmyndigheters interna MBL-protokoll och anställningsavtal. Och när företaget vill videra sälja ett program, kan den ursprungliga programmeraren ha ny arbetsgivare, och sakna allt intresse av att ens korrespondera om upphovsrätten.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen med avslag på propositionens förslag om ändring av 1 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk antar följande tillägg av ett nytt, tredje stycke till nämnda paragraf:

Lagen gäller för datorprogram, om upphovsrätten till samma slag av verk producerat utan användning av datorer eller datorprogram skulle ha omfattats av denna lag.

Mot. 1988/89
L18

2. att riksdagen antar följande lydelse av 9 § första stycket:

Författningar, beslut av myndighet, av svensk myndighet avgivna yttranden, av tjänsteman vid myndighet inom tjänsten konstruerade datorprogram för myndighetsutövning samt officiella översättningar av sådana texter äro icke föremål för upphovsrätt.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att hittills i rättstillämpningen förutsatt presumtionsregel om att upphovsrätten till datorprogram tillkommer arbetsgivaren inte skall anses ha upphävts eller på annat sätt ha förändrats genom de föreslagna ändringarna i lagen om upphovsrätt,

4. att riksdagen hos regeringen anholder om förslag som harmoniserar svensk lagstiftning om arbetsgivarens upphovsmannarätt till datorprogram med de riktlinjer som gäller inom EG,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om rätten till i statlig myndighets regi framtagna datorprogram, exempelvis systemen SPAR och KOM.

Stockholm den 13 mars 1989

Göthe Knutson (m)

